

Розвиток та корекція рухової сфери дітей із вадами слуху в процесі фізичного виховання. Сучасний етап

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі відбувається перехід системи спеціальної освіти до нових щаблів розвитку, детермінується ставлення суспільства й держави до осіб з особливостями психофізичного розвитку та їхніх прав. Варто також зазначити, що всі принципові положення, які покладено в основі організації навчання в школах України, зберігають свою силу й стосовно спеціальних шкіл. Проте особливості контингенту, що навчається в кожному типі спеціалізованих шкіл, зумовлюють свою специфіку в організаційних формах і постановку навчальної роботи [2, 3, 14, 19].

Ідеї гуманізації освіти знайшли своє відображення у створенні умов для розкриття потенціалу кожної дитини, у тому числі й із відхиленнями в стані здоров'я. Створення необхідних педагогічних умов передбачає розробку та впровадження в навчально-виховний процес технологій, застосування яких сприяло б збереженню й зміцненню здоров'я, розвитку та формуванню фізичних якостей, розкриттю творчих здібностей учнів і покращенню їхньої соціальної інтеграції [11].

Демократизація суспільства, яка відбувається нині в Україні, зумовлює необхідність суттєвих змін в освітньому процесі, зокрема й у проблемах спеціальної освіти. Свідченням таких змін є чимало документів, які регламентують освітню діяльність: Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Урядова програма «Діти України», закони України: «Про виховання дітей та молоді», «Про освіту», «Про охорону дитинства» тощо. Саме в цих документах ідеться про необхідність удосконалення системи освіти дітей з особливостями психофізичного розвитку, із метою запезпечення їх соціальної адаптації до повноцінної життєдіяльності в умовах сучасного суспільства. Розв'язанням цієї проблеми займалося чимало фахівців у галузі корекційної педагогіки та психології, а також адаптивного фізичного виховання (І. М. Ляхова, 2005; Н. Г. Байкіна, 1996, 2012; Л. В. Шапкова, 2007).

Проте чимало проблем потребують більш поглибленого вивчення, зокрема щодо розробки та використання різноманітних систем фізичного виховання дітей шкільного віку з вадами слуху, спрямованих на вдосконалення їхньої рухової сфери та соціалізацію до умов сучасного суспільства.

Мета роботи – проаналізувати сучасну систему розвитку та корекції моторики дітей із порушеннями слуху в процесі фізичного виховання.

Методи дослідження – аналіз, синтез та узагальнення науково-методичної літератури та документальних джерел.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Неповносправність дитячого населення є однією із найгостріших проблем у сучасному суспільстві, розв'язання якої спрямовано на забезпечення повноцінного розвитку та відновлення дитячого організму [3, 14, 19].

У процесі дослідження ми виявили чимало робіт стосовно вдосконалення процесу фізичного виховання дітей із порушеннями слуху різних вікових категорій.

Так, В. В. Джевагою [5] обґрунтовано та розроблено технологію корекції порушень координаційних здібностей дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху в процесі ФВ. Технологія складається з трьох етапів: початкового, корекційного, підтримувального – та включає 4 блоки («Теоретична підготовка», «Соціалізація», «Корекція порушень координаційних здібностей», «Контроль») і сім моделей уроків фізичної культури. Розроблено 12 комплексів фізичних вправ, шість із яких передбачають використання технічних засобів із нестійкою опорою (балансувальна платформа «BOSU»).

Водночас І. Кріль [12] довела доцільність використання бадмінтону для дітей із вадами слуху як нового виду рухової активності, який запезпечить варіативність засобів фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку цієї нозології. Автор обґрунтувала структуру та зміст варіативного модулю з бадмінтону, розробила технологію його використання у фізичному вихованні дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху в урочних формах.

А. А. Івахненко [8] вивчав проблему застосування рухливих ігор у процесі фізичного виховання молодших школярів із вадами слуху. Зокрема, автор наголошує на необхідності розробки спеціальних ігор, адаптованих до потреб та здібностей дітей із вадами слуху як особливого засобу фізичного виховання цієї категорії школярів саме в початковій ланці навчання, оскільки вони пізнають навколишній світ саме через гру.

І. В. Хмельницька [18] запропонувала технологію контролю моторики школярів 7–10 років із вадами слуху в програмуванні фізкультурних занять, яка ґрунтується на принципах диференційованого та

індивідуального підходу до підбору засобів і методів АФВ. Авторська технологія комп'ютерного моніторингу моторики школярів передбачає регламентацію та дозування навантажень з урахуванням індивідуальних біомеханічних характеристик моторики школярів із вадами слуху.

З. Насраллах [15] розробив технологію корекції порушень постави дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху, яка ґрунтується на показниках біогеометричного профілю постави, біомеханічних показниках вертикальної стійкості тіла школярів. Авторська технологія забезпечує візуалізацію коментарів під час проведення оздоровчих заходів і включає інформаційно-методичну систему «Osanka». Розроблена інформаційно-методична система «Osanka» характеризується модульною структурою: «Корисно знати», «Перевір себе», «Контроль постави», «Комплекси фізичних вправ», «Відеоуроки», «Налаштування», «Про програму».

Г. І. Сторожик [17] розроблено технологію формування вертикальної стійкості дітей 7–10 років зі зниженим слухом. Вона складається з концептуального компонента, який уключає обґрунтування педагогічної технології за допомогою положень, ідей і постулатів, на яких ґрунтується технологія змістової частини, що складається із систем цілей навчання й змісту навчального матеріалу, а також процесуального складника, до якого входять загальні вимоги до організації процесу навчання, методи й форми навчальної діяльності школярів, методи та форми роботи викладачів, а також критерії й оцінка результатів навчання. Змістову частину технології розбито на модулі: модуль I – теоретичний, модуль II складається з комплексів вправ, спрямованих на формування вертикальної стійкості тіла, модуль III передбачає моніторинг вертикальної стійкості тіла дітей 7–10 років.

І. П. Випасняк [4] розробив програму соціальної інтеграції школярів 14–17 років із порушеним слухом засобами фізичного виховання. Особливістю програми є застосування українських народних рухливих ігор поряд із гімнастичними вправами, спрямованими на розвиток координації рухів, рівноваги, зміцнення м'язів тулуба й кінцівок. Під час організації занять зі школярами з порушеннями слуху автор пропонує орієнтовно класифікувати ігри, а ступенем психофізичного навантаження, розвитком фізичних якостей, які переважно проявляються в грі, і за формами організації, що також позитивно впливає на розвиток психічних якостей школярів, забезпечує оптимізацію рухової активності, фізичної працездатності й соматичного здоров'я, що є важливою умовою успішної інтеграції школярів із порушеним слухом у сучасне соціальне середовище.

У своїх дослідженнях Л. Жирак [7] вивчила вплив рекреаційно-туристичних заходів на психоемоційний стан дітей із вадами слуху. Запропонована комплексна програма спрямована на відновлення фізичного й психічного здоров'я школярів із порушеннями слуху, їхній гармонійний розвиток, соціальну інтеграцію та адаптацію до умов зовнішнього середовища засобами рекреаційної діяльності, зокрема активного відпочинку й туризму, поєднання теоретико-практичної та оздоровчо-ігрової діяльності. Програма реалізується у формі факультативних занять і виконує пізнавально-красознавчу функцію.

Л. Г. Доцюк [6] розробила методику корекції фізичного розвитку й фізичної підготовленості школярів 10–12 років із порушеннями слуху в процесі безперервного адаптивного фізичного виховання. Розроблена методика ґрунтується на принципах комплексного педагогічного впливу, диференційованого та індивідуального підходів, фізкультурно-оздоровчій і корекційно-розвивальній спрямованості та полягає у використанні різних за метою й завданнями, але взаємопов'язаних між собою за змістом різних форм занять: уроки фізичної культури, диференційовані заняття ЛФК та індивідуальні заняття.

Із метою корекції моторики дітей середнього шкільного віку з вадами слуху, які мають порушення постави, О. С. Афанасьєвою [1] розроблено програму фізичної реабілітації, яка реалізується протягом трьох етапів. Особливістю розробленої програми є застосування спеціальних коригувальних вправ у вихідних положеннях, які сприяють розвантаженню хребта з використанням фітболів і профілактора Євмінова, застосуванням вправ із парадоксальної дихальної гімнастики за методикою О. М. Стрельникової, а також симетричного масажу спини, грудної клітини, самомасажу стоп, фізіотерапії.

Певний інтерес викликають дослідження А. П. Киргизова [10], який розробив та впровадив у навчально-виховний процес із фізичного виховання для дітей із вадами слуху 11–13 років оздоровчо-корекційну програму, в основу якої покладено застосування баскетболу. Особливістю програми є застосування блочно-модульного варіанта занять із баскетболу в урочній і позаурочній формах занять підлітків із вадами слуху. Програма має позитивний вплив на показники фізичного розвитку та фізичної підготовленості, зокрема координаційні здібності та функціональні можливості організму дітей із вадами слуху. Автором розроблено 102 варіанти уроків і робочу документацію щодо планування занять із цією категорією учнів.

Я. В. Калінчева [9] розробила методику занять оздоровчою аеробікою для слабчующих дітей 12–15 років. Методика спрямована на корекцію рухових та функціональних порушень слабчующих дітей 12–15 років. Зміст методики представлено сукупністю елементів оздоровчої аеробіки різного ступеня складності, силових вправ, стретчингу й дихальних вправ, а також у використанні методичних прийомів ускладнення рухових дій, аеробному характері виконання рухового навантаження, емоційності занять. Заняття проводять у груповій формі, під музикальний супровід, із включенням танцювальних рухів.

Запропонована методика розрахована на навчальний рік із відповідним розподілом матеріалу за четвертями.

І. М. Ляхова [14] розробила теоретико-методичні основи корекції рухової сфери дітей зі зниженим слухом віком 7–16 років засобами фізичного виховання, складниками якої є методична система педагогічного керівництва організованою руховою діяльністю дітей зі зниженим слухом, організаційно-педагогічні умови, що забезпечують ефективну корекцію рухової сфери дітей зі зниженим слухом, програма позакласних занять із фізичної культури компенсаторно-корекційної спрямованості для дітей зі зниженим слухом 7–16 років і мовленнєве забезпечення рухової діяльності на цих заняттях.

Н. Г. Байкіна [3] розробила методику корекції рухової сфери глухих школярів 11–14 років засобами оздоровчого туризму. До змісту методики входить програма корекції рухової сфери глухих школярів, яка сприяє покращенню функціонального стану, фізичної підготовленості, розширює обсяг словесної інформації. Корекція рухової сфери здійснюється за рахунок бігової підготовки на швидкість та витривалість, при цьому методи підготовки потрібно поєднувати зі словесними компонентами у всіх доступних для глухих формах індивідів у комбінації з показом та оперативною корекцією їхньої діяльності.

О. Маслова [16] обґрунтувала необхідність створення іноваційних технологій з використанням спортивних ігор для оптимізації процесу фізичного виховання 13–15-річних дітей із вадами слуху. Виявлено закономірність кореляційних взаємозв'язків між мотиваційною сферою учнів 13–15 років і готовністю самовдосконалюватися за допомогою реалізації змагальної діяльності.

В. Г. Кучеренко [13] розробив методику корекційно-оздоровчої роботи з розвитку силових якостей глухих підлітків у процесі фізичного виховання, яка буде ефективною за умов комплексного застосування навчальних і специфічних корекційно-розвивальних завдань; навчання вимови на базі мовленнєвого спілкування, що супроводжує свідому й активну участь підлітків у виконанні фізичних вправ; систематичного та послідовного ускладнення корекційно-розвивальних й оздоровчих фізичних вправ; поєднання на заняттях індивідуальних, диференційованих завдань із колективними формами роботи.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Результати аналізу літературних джерел засвідчують, що існує найбільше досліджень із проблеми вдосконалення процесу фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху. Варто зауважити, що існують певні дослідження щодо вдосконалення процесу фізичного виховання для дітей середнього та старшого шкільного віку з порушеннями слуху. Однак такі дослідження зазвичай є фрагментарними й не повністю висвітлюють цю проблему серед дітей середнього шкільного віку. Зокрема, потребує дослідження процес удосконалення координаційних здібностей підлітків із порушеннями слуху за допомогою розробки та впровадження різних варіативних модулів.

Джерела та література

1. Афанасьєва О. С. Фізична реабілітація слабкочуючих дітей середнього шкільного віку з порушеннями постави : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.03 / О. С. Афанасьєва ; НУФВСУ. – Київ, 2014. – 20 с.
2. Байкіна Н. Г. Коррекционные основы физической культуры глухих школьников : дис. д-ра пед. наук / Н. Г. Байкіна. – Москва, 1992. – 438 с.
3. Байкіна Н. Г. Методика корекції рухової сфери у глухих школярів під час орієнтування на заняттях з оздоровчого туризму / Н. Г. Байкіна, П. Ф. Пипнюк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2012. – № 7. – С. 15–24.
4. Випасняк І. П. Соціальна інтеграція глухих дітей на основі рухової активності : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02. / І. П. Випасняк. – Львів, 2007. – 19 с.
5. Джевага В. В. Корекція порушень координаційних здібностей дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху в процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / В. В. Джевага. – Київ, 2017. – 20 с.
6. Доцюк Л. Г. Використання адаптивної фізичної культури для корекції фізичного розвитку школярів з порушеннями слуху / Л. Г. Доцюк, О. Д. Гауряк // «Молодий вчений». – № 3.1. (43.1), березень, 2017. – С. 132–135.
7. Жирак Л. Вплив рекреаційно-туристичної діяльності на психоемоційний стан дітей з вадами слуху / Людмила Жирак, Ігор Випасняк // Вісник Прикарпатського університету. – Серія : Фізична культура. – Івано-Франківськ, 2013. – Вип. 17. – С. 119–122.
8. Івахненко А. А. Корекція та розвиток психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор : монографія / А. А. Івахненко. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2014. – 214 с.
9. Калинчева Я. В. Коррекция двигательных и функциональных нарушений слабослышащих детей 12–15 лет в процессе занятий оздоровительной аэробикой : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Я. В. Калинчева. – Тамбов, 2012. – 24 с.
10. Киргизов А. П. Разработка и реализация оздоровительно-коррекционного процесса по физическому воспитанию у глухих детей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Артём Павлович Киргизов ; ГОУ ВПО Забайкальского гос. гуманитарно-пед. ун-та им. Н. Г. Чернышевского. – Улан-Удэ, 2011. – 23 с.

11. Когут І. О. Соціально-гуманістичні засади розвитку адаптивної фізичної культури в Україні (на матеріалі адаптивного спорту) : автореф. дис. ... д-ра з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02. / І. О. Когут. – Київ, 2016 – 44 с.
12. Кріль І. Використання засобів бадмінтону у системі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху: перспективи досліджень / Ірина Кріль, Мар'ян Пітин, Любов Ціж // Вісник Прикарпатського університету. – Серія : Фізична культура. – Івано-Франківськ, 2013. – Вип. 18. – С. 274–277.
13. Кучеренко Г. В. Розвиток силових якостей глухих підлітків у процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.03 / Г. В. Кучеренко. – Одеса, 2007. – 19 с.
14. Ляхова І. М. Корекційно-педагогічні основи фізичного виховання дітей зі зниженим слухом (теоретико-методичний аспект) : [монографія] / Інна Миколаєвна Ляхова ; Гуманітарний ун-т «Запорізький ін-т держ. та муніципального управління». – Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2005. – 506 с.
15. Маслова О. Обґрунтування необхідності розробки інноваційних технологій для оптимізації процесу фізичного виховання дітей з вадами слуху / Олена Маслова, Максим Гопей // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – №3/2017. – С. 78–85.
16. Насраллах Зіяд Хмаїді Ахмад. Корекція порушень постави слабочуючих школярів засобами фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 / Зіяд Хмаїді Ахмад Насраллах. – Київ, 2008. – 20 с.
17. Сторожик А. І. Технологія формування вертикальної устійності тела детей 7–10 лет со сниженным слухом / А. И. Сторожик // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 10 – С. 67–73.
18. Хмельницька І. В. Комп'ютерні системи контролю моторики школярів 7–10 років з вадами слуху в програмуванні фізкультурних занять : автореф. дис. ... канд. фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02. / І. В. Хмельницька. – Київ, 2006. – 20 с.
19. Шапкова Л. В. Частные методики адаптивной физической культуры : учебник / под общ. ред. Л. В. Шапковой. – Москва : Сов. спорт, 2007. – 608 с.

Анотації

На основі аналізу, синтезу й узагальнення науково-методичної літератури та документальних джерел досліджено сучасну систему розвитку та корекції моторики дітей із порушеннями слуху в процесі фізичного виховання. У статті подано технології, програми та методики, які сприяють розвитку й корекції моторики та психофізичних якостей дітей шкільного віку з вадами слуху в процесі фізичного виховання.

Ключові слова: діти з вадами слуху, фізичне виховання, розвиток моторики, корекція моторики.

Роман Іваницький, Алла Алёшина, Александр Бычук. Развитие и коррекция двигательной сферы детей с нарушениями слуха в процессе физического воспитания. Современный этап. *На основе анализа, синтеза и обобщения научно-методической литературы и документальных источников исследованы современная система развития и коррекции моторики детей с нарушениями слуха в процессе физического воспитания. В статье представлены технологии, программы и методики, которые способствуют развитию и коррекции моторики и психофизических качеств детей школьного возраста с нарушениями слуха в процессе физического воспитания.*

Ключевые слова: дети с нарушениями слуха, физическое воспитание, развитие моторики, коррекция моторики.

Roman Ivanytskyi, Alla Alosyhna, Alexander Bychuk. Development and Correction of the Motor Sphere of Children with Hearing Impairment in the Process of Physical Education. The Modern Stage. *Based on the analysis, synthesis and generalization of scientific and methodological literature and documentary sources, the modern system of development and correction of motor skills in children with hearing impairment in the process of physical education has been studied. The article presents technologies, programs and techniques that contribute to the development and correction of motor skills and psychophysical qualities of pupils with hearing impairments in the process of physical education.*

Key words: children with hearing impairment, physical education, motor development, motor correction.